

60 година Урбанистичког завода Београда (1948-2008)

- Овај пројекат је један у низу од планираних током јубиларне 2008. године.

Мултимедијални пројекат

Старо београдско сајмиште као СТАРО ЈЕЗГРО НОВОГ БЕОГРАДА

Multimedia project

The Old Belgrade Fairground as the OLD NEW BELGRADE CORE

60 years of the Town Planning Institute of Belgrade (1948-2008)

- This project is one among the many during 2008 jubilee year.

Претечом данашњег Урбанистичког завода Београда се сматра Урбанистички институт при Министарству грађевина Народне Републике Србије који је основан после Другог светског рата, иако су његови зачеци у институцијама XIX века као што су: Грађевинско одељење Попечитељства унутрених дела из 1862. године, а потом и из њега произашло, Министарство грађевина са својим посебним одељењима из 1881. године.

Током шест деценија Завод је трансформисан више пута, а од 1999. године је организован као јавно предузеће чија је основна делатност израда урбанистичких планова, различитог нивоа и обухвата.

До 1948. године

Централна градска служба која се брине о уредности изградње, односно служба са посебним таквим овлашћењима, појављује се још 1945. године у Федеративној Народној Републици Југославији и то као Урбанистички одсек ИНО-а, чији је посао – припрема Генералног плана Београда. Исте године преусмерава се у Урбанистички институт НР Србије, који формално заживи тек 1946. године, а већ 1947. године уступа место Урбанистичком заводу при Планској комисији Србије.

1948 – 1958. године

Године 1948. се трансформише у Урбанистички завод ИОНО-а у слободнијем преводу – Урбанистички завод Београда, дакле са именом које данас носи. Овај Завод у току наредне две године, припремио је врло запажен Генерални урбанистички план Београда –Идејни урбанистички план Београда, израђен 1948. године, под руководством арх. Николе Добровића, односно Генерални план Београда, усвојен 20. X 1950. године. Након овог плана делатност Завода прилично је утихнула, замрла.

1958 – 1974. године

Урбанистички завод града Београда, оформљен 1958. године, организација је од посебног друштвеног интереса. То својство Завод и данас има као јавно предузеће. Овај Завод је убедљиво најстабилнији организациони облик бављења урбанистичком материјом. У наредних шеснаест година вишеструко је увећан број запослених. Урађен је велики број планова укључујући чувени – Генерални урбанистички план Београда, 1972. године.

1974 – 1992. године

Од 1974. године урбанизам, схваћен као подврста друштвеног планирања са делатношћу која задржава префикс урбанистичке (генерални урбанистички план, детаљни, урбанистички услови, тј. услови за уређење простора), припада Заводу за планирање развоја града Београда, с тим што се управни послови ранијег Урбанистичког завода преносе у новообразовани Секретаријат за урбанизам, што ће остати до данашњег дана. И овај Завод “живи” све до 1986. године, када послови детаљног урбанистичког планирања и припреме урбанистичких услова одлазе на тржиште, а новоосновани Градски завод за планирање од урбанистичких послова задржава само област генералног урбанистичког планирања. Овакав Завод ће потрајати шест година – до 1992. године.

Од 1992. до данас...

Завод бива преузет у градску управу 1992. године, па губи префикс – градски, и постаје Завод за планирање, са делатношћу претходног Завода. Крајем 1994. године настаје садашњи Урбанистички завод Београда, дакле поново – урбанистички, и поново са надлежношћу над припремом свих урбанистичких производа, да би крајем 1999. године добио и статус јавног предузећа. У односу на Урбанистички завод 1958–1974. године остају изван Завода само управни урбанистички послови.

Мултимедијални пројекат

Старо београдско сајмиште као старо језгро Новог Београда

– пратећа манифестација Салона архитектуре, Музеј примењених уметности, Београд.

Отварање у четвртак 27. 03. 2008. године у 19h

Четвртак, 03.04.2008. у 18 h – РАДИОНИЦА 1

СТУДИО МАСТЕР – Трећи семестар дипломских академских студија мастер – Архитектонски факултет у Београду – 2007/2008. године

Ментори:

Професор по позиву – МУСТАФА МУСИЋ, д-р
Стручни сарадник по позиву – ЕЛА НЕШИЋ, д-р
Тема: ИНФО ПАРК/ЦЕНТАР – ТРАНСФЕР ИДЕЈА
Локација: СТАРО САЈМИШТЕ

Четвртак, 10.04.2008. у 18 h – РАДИОНИЦА 2 и РАДИОНИЦА 3

Студенти фотографије – ФПУ – Класа проф. Бранислава Карановића.

Записи са Старог београдског сајмишта – уметничке фотографије са терена.

Студенти сценографије – ФПУ – “Сећање” на сценографију за представу Чекајући Годоа, коју је урадио Марио Маскарили у атељеу Миће Поповића, 50-их година XX века, на Старом београдског сајмишту и то је било прво извођење ове представе у Југоисточној Европи. Локација – Галерија Жад, Музеј примењене уметности, Београд

Четвртак, 17.04.2008. у 18 h – ОКРУГЛИ СТО

Учесници :

проф. др Милена Драгићевић Шешић
Горица Мојовић, помоћник градоначелника
Главни архитекта града Ђорђе Бобић
Антоније Антић, директор Урбанистичког завода Београд
Мирјана Пауновић, помоћник директора УЗ Београда
проф.др. Миодраг Ралевић, Министарство за инфраструктуру
+ Сви учесници

Четвртак, 24.04.2008. у 18 h – РАДИОНИЦА 4

Студенти Друге године позоришне и радио режије на ФДУ у Београду – Извођење представе *Чекајући Годоа*

Класа редовног проф. ИВАНЕ ВУЈИЋ и асистента приправника Стевана Бодрже.

ФИЛМ СТАРО САЈМИШТЕ – РАДИОНИЦА 5

Емитованје током целокупног трајања изложбе од 27.03. 2008 – 24.04.2008. године.

Урађен у продукцији Редакција за историографију РТС, уредник Бојана Андрић. Сценарио и режија Маја Сковран, камера Вељко Јевтовић, звук Милан Ђорђевић; графика Валентина Даниловић, Снежана Врањковић; монтажа Ксенија Савићевић. Произведено 2006. (09.05.2006)

Организација и реализација:

Урбанистички завод Београда и ДУБ

Покровитељи пројекта:

Скупштина града Београда – Секретаријат за културу, Музеј примењених уметности у Београду

- 5 Уводна реч директора
Introduction by General Manager
-
- 7 Детаљни урбанистички план
Споменичког комплекса „Старо сајмиште“
Detailed Urban Plan Of the Memorial
Complex „The Old Fairground“
-
- 14 Мултимедијални пројекат: Старо бео-
градско сајмиште као старо језгро Новог
Београда
Multimedia project: The Old Belgrade
Fairground as the OLD NEW BELGRADE
CORE
-
- 15 Повод пројекта
Project Occasion
-
- 18 Изложба
Exhibition
-

Посебну се захваљујемо:

*мр Љиљани Милетић-Абрамовић,
кустосу Салона архитектуре, МПУ и
господину Милошу Јуришићу на
уступљеним старим фотографијама*

**Special gratitude to Ljiljana Miletić-
Abramović and Miloš Jurišić**

ИНФО - КАТАЛОГ

март - април 2008.

ISSN 1451-5393

Издаје:

Јавно урбанистичко предузеће
Урбанистички завод Београда
Палмотићева 30
телефон редакције: 3331-526
e-mail: marta.vukotic@urbel.com
www.urbel.com

За издавача:

директор, Антоније Антић, дипл.инж.арх.

Уредник:

мр Марта Вукотић Лазар

Консултанти:

проф. др Ружица Богдановић, д.и.а., председница ДУБ и
мр Наташа Даниловић-Христић д.и.а., директор Сектора за
регулационо планирање, Урбанистички завод Београда.

Редакција:

Миломир Митровић, Зорица Косовић, мр Жаклина
Глигоријевић, Мирјана Пауновић, Маја Јоковић-Поткоњак

Технички уредник и припрема за штампу:

Љиљана Станковић

Коректура и техничка обрада текста:

Александра Везмар

Превод:

Дарко Савић

Штампа:

АМД Систем Београд

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
711.4

ИНФО-КАТАЛОГ/ уредник Марта
Вукотић-Лазар.- (2008) -. - Београд : Јавно
урбанистичко предузеће Урбанистички
завод Београда, 2008-. - 20цм

ISSN 1451-5393 = Инфо - Урбанистички
завод Београда

COBISS.SR-ID 108907788

Уводна реч директора

Introduction by General Manager

У простору Старог београдског сајмишта не догађају се било какве промене у домену физичке структуре, али чини се да интерес за локацију, пре свега у културној јавности – расте.

О предметној локацији се све више говори као о простору од велике културно историјске важности, што је са аспекта формирања урбаног ткива Новог Београда, а и Београда уопште, веома добро.

На почетку XXI века, чини се више него икада раније, дошло је до униформне фабрикације урбаног ткива. Архитектура је свуда веома слична (стакло, челик са конструктивистичким украсима), садржаји су веома слични (шопинг–молони и становање а у молонима исти брендови) тако да градски центри постају непрепознатљиви односно веома слични.

Појава једног простора као што је Старо београдско сајмиште у самом центру града може се сматрати драгоценим и свакако би допринео слици Београда, као града са специфичним духом.

У жељи да да свој допринос у проналажењу одговарајућег идентитета предметне локације Урбанистички завод је са задовољством помогао издавање ове публикације.

Антоније Антић, дипл. инж. арх.

The changes in the physical structure have not been taking place yet inside the Old Fairground space, though it seems that the interest for the location, particularly in the cultural public have been constantly increasing.

There are more and more talks about the referent location as a space of the great cultural-historic significance, equally from the point of view and in the context of New Belgrade's urban tissue formation and of the central City zone, riversides and Belgrade as a whole.

In the moment of 60 years of urban planning celebration in Belgrade, we are witnessing the intensive construction works in New Belgrade, resembling more and more to all the other central city zones in the world nowadays. Shopping centers, uniformed in their design, as well as with their structures, surrounded with business and residential buildings also great deal uniformed, are influencing the individual indistinguishable picture of the city centers, i.e. they all look pretty much the same. In such a situation, those spaces having cultural and architectural recognition of their own are becoming even more valuable.

In the year of its Jubilee, Town Planning Institute is supporting with great pleasure the activities on popularization and promotion of the Old Fairground as a space with significant potential to contribute to the uniqueness of Belgrade, more so if we have in mind the exceptional accessibility of the location.

Anronije Antic, eng.arch.

Детаљни урбанистички план споменичког комплекса Старо сајмиште усвојен је почетком 1992. године и ово су у најкраћем информације о процесу израде плана, циљевима и предлогу уређења Комплекса.

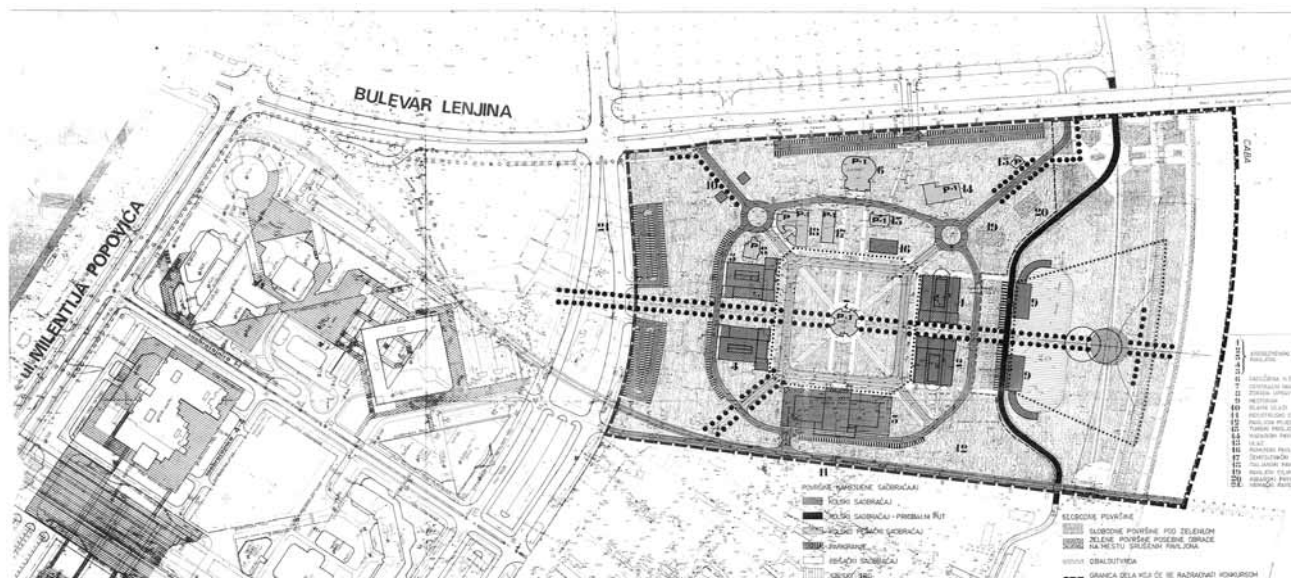
Почетком 1986. године покренути су у Београду, од Академије наука до Културно просветне заједнице, аргументовани предлози и захтеви да се оснује Музеј жртава геноцида над Србима у другом светском рату. Са тим у вези, Скупштина града Београда формира Одбор за довршење Спомен-парка Јајинци и за Спомен-простор Сајмиште.

Истовремено, у Заводу за заштиту споменика културе града Београда историчар др Данило Радојевић припремио је импресиван досије о фашистичком логору у који је био претворен комплекс Сајма на левој обали Саве, о његовим жртвама Јеврејима, Ромима, Србима и свим фазама кроз које ово страстиште пролази од 1941. године. Досије је био основа да 1987. године Скупштина града прогласи Старо сајмиште – Логор Гестапоа за споменички комплекс („Сл.лист града Београда“, бр. 16/87) и одмах донесе и одлуку о изради Детаљног урбанистичког плана Споменичког комплекса Старо сајмиште као основе за све даље акције у простору. За носиоца израде плана одређен је Завод за заштиту споменика културе града Београда уз учешће Завода за урбанизам и пројектовање, и то тако што је рад био подељен по природи посла

Detailed urban plan of the Old Fairground Memorial complex was adopted in the beginning of 1992 and this paper is the brief information about the process of the plan design, goals and suggestion for the Complex development.

By the beginning of 1986, several initiative were launched in Belgrade, from the Serbian Academy of Science and Arts to Cultural-Educational Association of Serbia, comprising documented suggestions and demands for the foundation of the Museum of the Genocide Victims among the Serbian people during the Second World War.

Accordingly, the Assembly of the City of Belgrade established the Council for completing of the Memorial Park Jajinci and Memorial Space Fairground. In the same time, in the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, PhD Danilo Radojević prepared an impressive file about the Nazi camp in the Fairground complex on the left bank of Sava and about its victims, Jews, Roms, Serbs and all the phases this place of executions has been going through since 1941. This file was the framework for the 1987 City Assembly decision, to announce the Old Fairground – Gestapo Camp for the Memorial complex (“Sl.list grada Beograda“, no. 16/87) and to promptly adopt decision about elaboration of the Detailed urban plan of the memorial complex the Old Fairground, as the groundwork for all further developments in this space. The job was assigned to Belgrade City Institute for the Protec-

■ План намене површина

сваког од Завода. Већи део конзерваторског елабората израдила је Антица Павловић, историчар уметности, док је важним и обимним делом плана који је рађен у Урбанистичком заводу руководио Миодраг Спајић, архитекта. Израду укупног плана водила је Весна Матичевић, архитекта.

Јавна расправа о Нацрту плана трајала је дуго. План се перманентно усклађивао са закључцима и најзад је, почетком 1992. године усвојен („Сл.лист града Београда“, бр. 2/92).

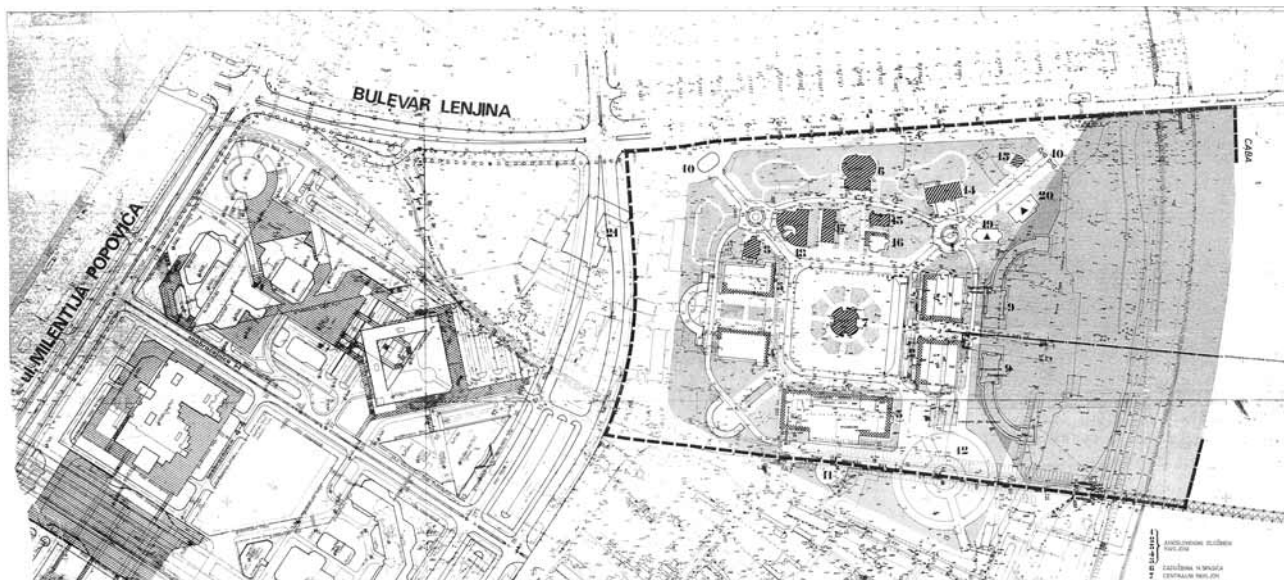
Као што се види из описане процедуре, првенствени циљ овог плана био је да се достојно обележи и сачува у меморији града сећање на страшни злочин у логору Гестапоа, као и да се обезбеди фазно уређење целог комплекса, како би се у оквиру прве фазе и што пре, поставио споменик жртвама. Са истом намером, још 1987. године, Иницијативни одбор је одлучио да се за спомен обележје “Сајмиште” реализује дело вајара Миодрага Поповића, другонаграђени рад на конурсу за Јајинце (што је и остварено).

tion of Cultural Monuments with participation of Institute for Urban Planning and Design and the work was shared having in mind the field of work of the each Institute.

The bulk of the conservation study was elaborated by Antica Pavlović, art historian, while the head of the team for the important and comprehensive part of the plan elaborated in the Institute for Urban Planning and Design was Miodrag Spajić, eng.arch. The elaboration of the plan as a whole was run by Vesna Matičević, eng.arch.

Public insight and discussions about the Plan draft have lasted for long. The plan was permanently adjusted to conclusions, and in the beginning of 1992, it was finally adopted (“Sl.list grada Beograda“, no. 2/92).

As it could be seen from described procedure, primary goal of the plan was to honorably mark and keep in the collective memory of the City reminiscence to the horrible crime in the Gestapo camp,

■ *Заштита културних добара*

Пошто је формиран конзерваторски елаборат првенствено постављени циљ елабората је проширен. Показало се да је потребно обележити и време у коме је постојао Сајам, као и време пошто је Логор расформиран.

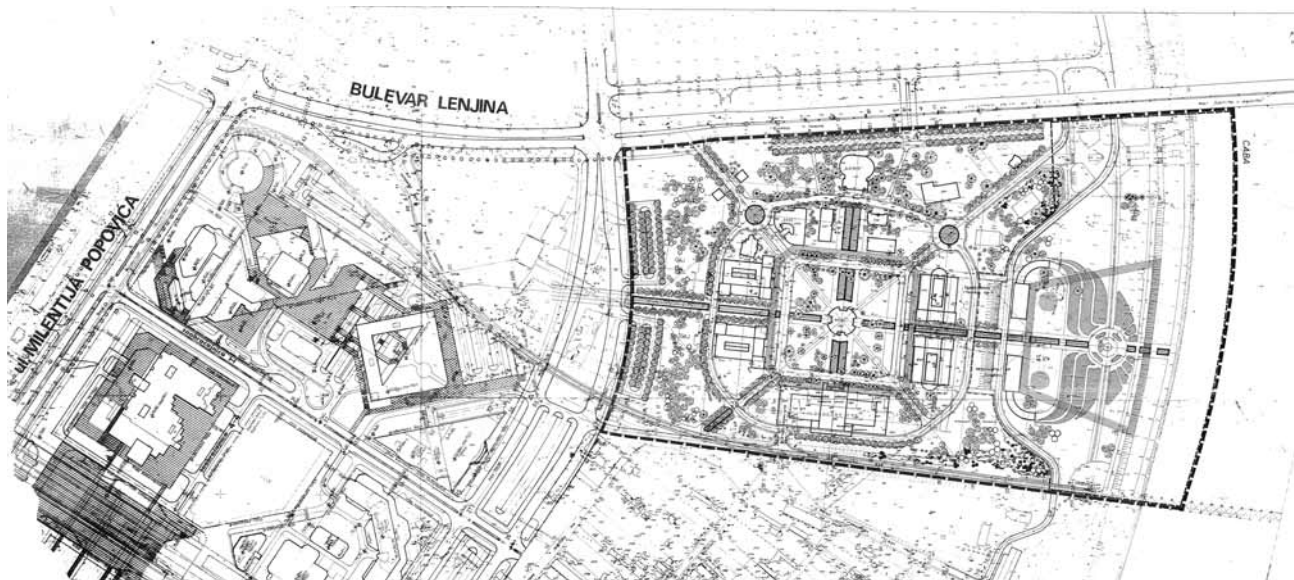
Први међународни београдски сајам исказао је не само привредни развој и града и државе, већ и велике урбанистичке и архитектонске квалитете. Истовремено, тиме је забележен и у времену и у простору, тренутак уређења прве етапе простора (који у свом плану из 1932. године, пред изградњу моста, архитекта Коваљевски још увек назива Инундационим подручјем Земуна), а на оном толико важном месту на коме кроз векове трајања путеви воде са једне на другу обалу реке.

Време после савезничког бомбардовања пошто је срушен највећи део сајамских павиљона, а логор затворен, зрачи до данас светлошћу, на крајње неочекиван начин. То је светлост живота коју уноси омладина, градитељи Новог Београда, потом

as well as to introduce in stages the development of the whole complex, in order to erect, in the stage one and sooner the better, the Memorial to the victims. With the same intention in mind, back in 1987, the Initiative Council reached the decision that the work of the sculptor Mića Popović, second awarded work in the Jajinci open competition, would become the Memorial „Fairground“. (as it was realized).

Since the conservation study had been done, primarily defined goal has been extended. It turned out to be that it should be necessary to mark the time when the Fair was living, as well as the time after the Camp was closed.

The First International Belgrade Fair demonstrated not only economic development of the City and the State, though also outstanding town planning and architectural qualities. Simultaneously, it recorded in time and space the moment of the first stage development concerning Novi Beograd space (named

■ Уређење слободних површина

и ђаци једне школе и најзад и уметници којима град уступа преостала три павиљона за радионице. Снага врхунског стваралаштва истрајава деценијама, задивљује и збуњује, јер овакав дух исијава из окружења нарастајуће ружноће сваке врсте, које се стидимо.

План је имао још један циљ – вредновати пејзаж (Европска конвенција о пејзажу).

Идентитет Београда одређује његов положај, а најзначајније вредности – обале река. Са тог аспекта вреднована је, у конзерваторском елаборату, слика дела обале као постамента укупне слике Новог Београда. Основни хидротехнички елементи утврђени су одавно али се и перманентно усклађују са природним или планерским променама.

Ради тога до данас није у целини уобличен профил обалоутврда између мостова, па ни део испред Сајмишта, како би се обала извела исто-времено и у пуном сагласју са зоном којој при-

by the architect Kovaljevski in his plan from 1932, before the bridge was built, "Inundation area of Zemun"), and in such a significant location where for centuries roads lead from one side of the river to the other.

The time after the Allies bombardment when the bulk of the Fair pavilions were demolished and the Camp closed, shines to these days in quite an unexpected light. It is the light of life brought by the youth, builders of New Belgrade, afterwards the students of a school and finally the artists, to whom the City consigned the three remaining pavilions for their ateliers. The power of utmost creativity survives for decades, amazing and confusing us, because such a spirit shines from a surroundings of growing ugliness, we are ashamed off.

The Plan had one more goal – landscape evaluation (European Landscape Convention).

Identity of Belgrade is determined by its geographic position, and the most significant value is river

пада. Налазимо да је важно истаћи да је пројектом Сајмишта из 1936. године (Годишњак града Београда, књ.бр.IV-1957.год.), на обали реке предвиђен трг у духу са целом композицијом комплекса, што је све у складу и са данас генерално утврђеном наменом простора као градског центра (Просторни план водених и приобалних површина Саве и Дунава на територији Београда, 1976. године и Генерални план Београда 2021. године).

О укупној слици Сајмишта записано је и ово: „Пред привредног значаја Сајмишта, то је била једина остварена просторно-композициона целина која се издвајала и истицала изгледом од осталих друштвених центара Београда“ (Бранко Максимовић, *Идеје и стварност урбанизма Београда 1830-1941*, Бгд. 1983.).

* * *

На основу описаних циљева овако у најкраћем изгледа предлог Детаљног урбанистичког плана Споменичког комплекса „Старо сајмиште“.

Граница плана обухвата 20,5 ха комплекса Сајма и 1,4 ха водене површине уз обалу, што је све представљало место страдања. Границом плана обухваћен је комплекс Логора умањен за његов западни део, одавно одређен за довршење Булевара Јурија Гагарина. На том простору постојали су Велики Немачки и Недовршени павиљон бр. 6.

Део у приобаљу, најмаркантнији простор комплекса од 5,5 ха уз још 1,4 ха водене површине, намењен је меморијалном садржају, кога углавном чини Савски трг, вода, обална грађевина,

banks. In the conservation study, the picture of a part of the riversides as the postament to the whole picture of New Belgrade was evaluated from that point of view. The basic hydrotechnic elements are determined long time ago, still they are permanently adjusted to natural and plan modifications.

That is why the profile of the riverbanks fortifications between bridges was not wholly shaped up till today, and the part in front of Fairground as well, in order to develop riverbank simultaneously and in a full accordance with a zone it belongs to. We found it necessary to emphasize that in the Fairground project from 1936 (Godišnjak grada Beograda, book no.IV-1957) the construction of a square on the riverbank was designed sharing a common spirit with the whole composition of the Complex, what is all in accordance with the determined nowadays general use of space as the city center (Spatial plan of the water surface and riversides spaces in the territory of Belgrade, 1976, and Belgrade Master Plan 2021).

About the integral picture of the Fairground, these lines were written as well: “Apart of its economic significance, the Fair was the only spatial-compositional unity separated and distinguished by its looks from all the other social centers of Belgrade, “Branko Maksimović; Idea and Reality of the Belgrade Urban Planning 1830-1941“, Belgrade, 1983).

* * *

Based on the defined goals, this is the brief suggestion of the Detailed urban plan of the Memorial complex the „Old Fair“.

Within the boundaries of the Plan, the Fairground complex consists of the 20,5 hectares of space, the place of suffering during the War, and there is also 1,4 hectares of water surface along the riverside. In the plan, the complex of the Camp was decreased for its Western part, where the German and unfinished pavilion 6 have been, the space designated long time ago for completing of the Jurija Gagarina boulevard.

The part on the river bank, the most distinguished space of the complex (5,5 hectares with additional 1,4 hectares of the water surface), is designated for

споменик жртвама као и Музеј жртвама геноцида у Београду.

Са изузетком споменика, све остале акције уређења и изградње у приобаљу вршиће се путем јавног конкурса. На западу, два гаја су посебан спомен на жртве Јевреје. План предвиђа враћање урбанистичке матрице у целом комплексу Сајма, а са тим и асоцијацију укупне организације и величине логора, чиме се истовремено постижу и други циљеви плана.

Предвиђа се обнова преосталих павиљона, изградња нових на месту срушених као и на месту где су, пројектом из 1936. године предвиђени, а нису изведени различити објекти. Нова изградња ограничена је слободном проценом, како изразити потребу чувања високо оцењене урбанистичко-архитектонске композиције уз уверење да је стога потребно очувати некадашње габарите павиљона.

У погледу намене каже се да ће цео комплекс функционисати као сајам узорака, да ће се задржати и проширити садржаји културе и уметности, да ће сви простори, затворени као и отворени, користити као битну, изузетну комуникативност места, као и да ће све будуће намене бити ограничене условом да својом природом не нарушавају карактер Комплекса. Из тог разлога планом је условљено да садржаји у комплексу буду предмет даљих разрада које ће верификовати надлежни органи Градске скупштине. (У овом услову може се и данас наћи упориште за одбрану овог места од удара чистог интереса).

На овај начин рачуна се да предвиђена нова бруто развијена грађевинска површина износи око 36.000 м² што уз 8.539 м² задржаних, чини капацитет од око 45.000 м². Рушење неподобног фонда износи 17.043 м² уз напомену да није разграничено рушење које ослобађа простор за будући Булевар Јурија Гагарина, као и да се најчешће ради о лошем квалитету и монтажним зградама. Овако исказане цифре дају однос зидања и рушења 2,1:1.

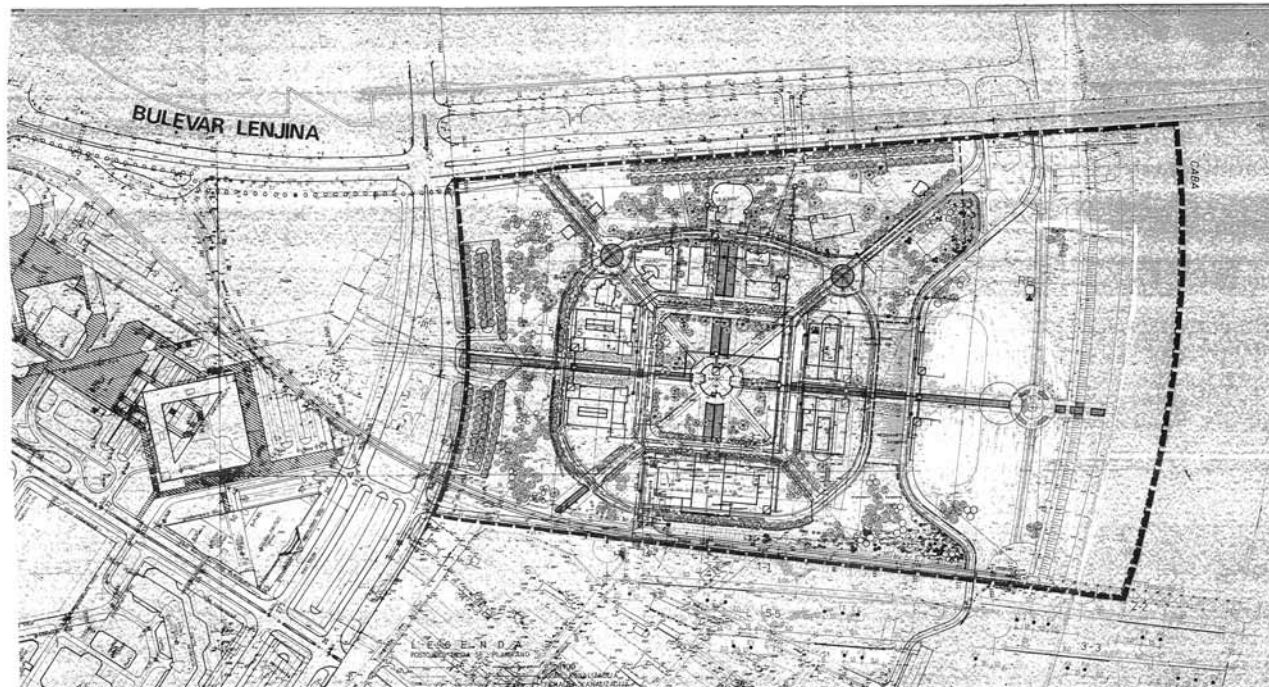
the memorial structures, consisting of the Sava square, waters, riverside fortification, Memorial to the Victims, as well as the Museum of the Genocide Victims in Belgrade.

With the exception of the Memorial, all the other developments and constructions in the riversides area will be assigned via public open competitions. Two groves in the western part are the Memorial on Jewish victims. The Plan anticipates the restoration of the urban matrix in the whole Fairground complex, and consequently the association of the integral organization and size of the Camp, simultaneously achieving its own other goals.

The Plan anticipates reconstruction of the remaining pavilions, construction of the new in the places where the demolished have been, as well as where they were positioned in the project from 1936, and never constructed. New constructions is limited by the free estimation how to express the need for preservation of the highly valued urban – architectural composition, believing that it is accordingly necessary to preserve the old matrix of pavilions.

Concerning the land use, the Plan determines that the whole complex will function as the Sample Fair, that the cultural and art facilities will be kept and enlarged, that all the spaces, indoors as well as open, will use an exceptional communication of the place, and that all the future uses will be limited with the condition that their nature does not insult the character of the Complex. That is why the Plan conditions that all the facilities inside the Complex have to be the object of further elaborations, verified by the authorized bodies of the City Assembly. (This condition is even today the stronghold for defense of the place against the attacks of various investors' profitable interests).

In this way, the Plan calculates with the new gross construction area (GCA/BRGP) of about 36.000 м², what with the previously built space of 8.539 м² planned to be kept, creates capacity of around 45.000 м². Demolition of inadequate structures makes 17.043 м², with remark that the demolitions clearing the space for future Jurija Gagarina boulevard were not disassociated from the rest, also that the existing structures are of low quality and often

■ *Синхрон план*

План обезбеђује и све друге законом предвиђене услове врло исцрпно, на обимној документационој основи. План чини поред текстуалног и графички део од 18 графичких прилога од којих је последњи по редоследу синхрон план, обавезан и комплетан податак за фазу пројектовања. Одабрали смо део као прилог овом излагању.

* * *

Трудили смо се да поступамо у складу са мерама које се могу применити кад се ради о културном добру и да користимо већ тада донете европске декларације за заштиту градитељског наслеђа. Нарочито, на крају ове информације указујемо, на велику слободу коју овако формулисани услови пружају за фазу пројектовања, али и на чињеницу да се како је познато обнова оваквог културног добра не може спроводити по економском услову који у датом тренутку важи за сваки други простор.

Весна Матичевић, дипл.инж.арх

modular. The relation between building and demolition is 2,1:1.

Plan ensures in detail all the other legal conditions, in its extensive documentation base. Beside textual, the Plan includes graphic part consisting of 18 graphic annexes, while the last one – Synchrony plan – is obligatory and integral data source for the projecting stage. We have chosen a part of it as the appendix to this presentation.

* * *

We have been trying to act in accordance with measures that might be applied when cultural assets are in question and to use all the existing European declarations concerning preservation of cultural heritage. For the end of the information, we are pointing out the great freedom of action in the later project stage the given conditions are offering, also reminding of the well known fact that the renewal of such a cultural asset could not be carried out according to strict economic (profit) criteria, valid for any other space in the moment of time.

Vesna Matičević, eng.arch.

Мултимедијални пројекат:

Старо београдско сајмиште као СТАРО ЈЕЗГРО НОВОГ БЕОГРАДА

Аутор концепта пројекта:

мр Марта Вукотић Лазар –Урбанистички завод
Београда

Консултанти:

проф. др Ружица Богдановић, д.и.а., председ-
ница ДУБ и

мр Наташа Даниловић–Христић д.и.а., дирек-
тор Сектора за регулационо планирање, Урба-
нистички завод Београда.

Око овог пројекта је окупљена група младих уметника и њихових ментора спремних да проговоре савременим језиком, језиком уметности, о наслеђу, о творевинама наше прошлости.

Испод слојева небриге и равнодушности који покривају Старо београдско сајмиште, они су уочили “златну прашину векова” и покушали да *кроз призму времена* новом светлошћу, обасјају и обоје овај простор (планови, фотографија, сценографија, глума, нова архитектура...).

Циљ ове заједничке акције, под покровитељством Салона архитектуре, тј. Музеја примењених уметности у Београду је, да се Старо београдско сајмиште обасја новом светлошћу, која ће га учинити приступачним, дати му пуну валоризацију, сачувати га и укључити у савремени живот. Упознати историју овога простора значи обликовати своју будућност кроз наслеђе, али и промовисати знање о урбанистичком и архитектонском насељењу 20. века у Србији. Једном речју подстаћи овај драгоцен простор Београда да изрази недоречено и да, како је проф. Оливер Минић говорио “ЗАЗВУЧИ ЊЕГОВ АУТЕНТИЧНИ ПРОСТОРНИ ТОН“, јер као културно добро овај простор је “аутентично сведочанство историје културе и људске цивилизације” (Хелсиншка декларација, мај 1996).

Multimedia project:

The Old Belgrade Fairground as the OLD NEW BELGRADE CORE

Author of the project conception:

M.Sc. Marta Vukotić Lazar –Town Planning Institute of Belgrade,

Consultant

prof. PhD Ružica Bogdanović, eng.arch., president of Town Planners Association Belgrade (DUB) and M.Sc. Nataša Danilović–Hristić eng.arch., Director of the Department for Regulation Planning in Town Planning Institute of Belgrade.

The group of the young artists and their mentors gathered around this project, is aiming to express themselves about heritage, creations of our past, in a modern language, the language of Art.

Under the layers of carelessness and indifference covering the Old Belgrade Fair, they perceived “Golden Dust of the Past Centuries“ and attempted, *THROUGH THE PRISM OF TIME*, to illuminate and colour this space in the new light (plans, photos, scenography, acting, new architecture...).

The goal of this common engagement, sponsored by the Salon of Architecture, and the Museum of Applied Arts in Belgrade, is to illuminate the Old Belgrade Fair in a new light, making it accessible, fully valorize it, preserve and include it in the modern life. Getting to know the history of this space means to shape one’s future via heritage and to promote the knowledge about Serbian urban and architectural 20th century heritage as well. In one word, to stimulate this precious Belgrade space to express all that was left unspoken and to, as Professor Oliver Minić used to say: “PLAY ITS AUTHENTIC SPATIAL TUNE“, because, as the cultural heritage this space is “authentic testimony of the history of culture and human civilization” (Declaration of Helsinki, May 1996).

Повод пројекта

Прве активности пројекта “Старо београдско сајмиште – као културни, историјски, урбанистичко–урбанолошки ресурс са великим привредним потенцијалом” су почеле у периоду одвијања манифестације Централне прославе “Дани европске баштине” која се одржала у Београду у периоду од 20–23.09.2007. године.

У оквиру овог значајног догађаја Друштво урбаниста Београда (ДУБ) и Урбанистички завод Београда су заједнички дали подстицај овој манифестацији са пројектом “Старо београдско сајмиште”.

Изложба је била постављена у главном холу Урбанистичког завода Београда, и у периоду од 20. 09. до 06.10.2007. године имала је бројне посетиоце из земље и иностранства.

Project Occasion

First activities inside the project “The Old Belgrade Fair – as a cultural, historic, urban planning–urbanology resource with significant economic potential” started during manifestation Central Celebration of European Heritage Days taking place in Belgrade from September 20th – 23rd 2007.

As a part of this important event Town Planners Association Belgrade (DUB) and Town Planning Institute of Belgrade has given joint inducement to this manifestation with the project “The Old Belgrade Fair”.

The Exhibition situated in the main hall of Town Planning Institute of Belgrade, during the period from September 20th to October 6th 2007, had numerous domestic and foreign visitors.

Због великог интересовања које је изложба имала у стручној као и широј јавности, конкурисали смо да у оквиру Салона архитектуре 2008. организујемо низ пратећих садржаја, као и проширимо саму изложбу новим материјалом, фокусирајући значај не само Старог сајмишта него и значајног датума 60 година Новог Београда, а чији је нуклеус (Старо језгро Новог града) Старо сајмиште.

As the response to the great attention the Exhibition attracted in professional and wider public, we competed to organize a series of accompanying events during the Salon of Architecture 2008, as well as to extend the Exhibition itself with the new displays, focusing not only on the Old Fair, but also on the significant date of the 60th anniversary of New Belgrade, which nucleus (the Old Core of the New City) is the Old Fair.

Старо београдско сајмиште је важно место у урбаном наслеђу Београда. Овај изузетни везни простор старог и Новог Београда лежи на последњем луку реке Саве и специфичних је амбијенталних, стилских, просторних и еколошких вредност. Његова изградња је унапредила некадашњу слику Београда, али је и означила почетак његове европеизације на свим урбаним нивоима. Ово просторно-композиционо остварење је метафора плански реализоване целине, великог привредног значаја. Пример је једног новог урбаног система организованог на рационалан и функционалан начин, као и концепта града урбанистичке авангарде 20-их година 20. века. Био је један од водећих сајмова у југоисточној Европи и стециште бројних привредника.

Планове су израдили архитекте Рајко Татић, Миливој Тричковић и Ђорђе Лукић. Због неких професионалних нејасноћа ова три, тада млада архитекта су тражили потврду о ауторству, коју су и добили 1937. године. Године 1938. одликовани су "Орденом југословенске круне" за изградњу ГЕНЕРАЛНЕ ДИСПОЗИЦИЈЕ СТАРОГ БГД. САЈМИШТА И ДРУШТВЕНИХ ПАВИЉОНА.

Финансирање овог подухвата урађено је зајмом Општинске штедионице, прилозима београдских банака, из фондова задужбина и привредних предузећа, донацијом Београдске привредне коморе и добротворним прилозима грађана.

Први ЈЕСЕЊИ БЕОГРАДСКИ САЈАМ отворен је 23. септембра 1937. године. Уређено је било од 36.33ха, 14 ха земљишта.

Управни одбор Спасићеве Задужбине узео је учешће тако што је дао да се изгради Спасићев павиљон (1320 м²). Пројектант овог павиљона је Александар Секулић, који је касније и постао Технички директор Сајма (1938-1941). Око њега

The Old Belgrade Fair is the important spot inside the urban heritage of Belgrade. This exceptional connective space of the Old and New Belgrade is situated on the last curve of the river Sava and have specific ambient, spatial and ecological value. Its construction upgraded the previous picture of Belgrade, also signifying the beginning of its Europeanization on all the urban levels. This spatial-compositional accomplishment is a metaphor for realization of a planned complex with great economic significance. It is the example of a new urban system organized in a rational and functional way, as well as the conception of the town planning avant-garde city during twenties of the 20th century. It was one of the leading fairs in the south-east Europe and the gathering place of numerous industrials and businessmen.

Plans were designed by the architects Rajko Tatić, Milivoj Tričković and Đorđe Lukić. Due to certain professional incoherencies these three, young architects at the time, demanded authorship confirmation, granted in 1937. In 1938, they were decorated with the "National Order of Yugoslav Crown" for the design of GENERAL DISPOSITION OF THE BELGRADE FAIR AND SOCIAL PAVILIONS.

Financing of this enterprise was enabled through the loan of the Municipal Savingsbank, contributions of Belgrade commercial banks, foundations and companies funds, donation of the Belgrade Chamber of Commerce and contributions of Belgrade citizens.

The First AUTUMN BELGRADE FAIR was opened on September 23rd 1937. Of the total 36,33 hectares of available space, 14 hectares was developed.

Managing Board of Spasić Foundation took part by constructing Spasić' pavilion (1320 m²). The designer of this pavilion was Aleksandar Sekulić, later appointed the Chief Technical Executive of the Fair

су били окупљени бројни млади и талентовани студенти попут Богдана Стојкова и Божидача Хранисављевића, али и статичари, страни неимари, инжењери хортикултуре итд. Њему се приписује и реализација конструктивистичке куле – павиљона. У истом периоду су реализовани и страни павиљони: Италијански, Мађарски, Румунски, и Чехословачки павиљони, као и изван број приватних павиљона.

Пролећни и Јесењи сајмови су се смењивали, а 1938. године је, на другом делу терена, започета изградња Немачког павиљона. (3000м²), као и радови на изградњи шестог Југословенског павиљона, по пројекту Александра Секулића. Одвијали су се сајмови аутомобила, концерти, спортске приредбе, модне ревије...

6. АПРИЛА 1941. бомбардован је Београд. Сајам је постао злогласни нацистички логор у почетку организован само за Јевреје (углавном сви убијени), а касније преименован у “Прихватни логор Земун” – за политичке заробљенике из Србије, Југославије и целог окружења. Приликом савезничког бомбардовања Београда 1944. године, уништени су готово сви павиљони, осим Спасићевог, који је био организован као логорска болница.

Данас овом девастираном и запуштеном простору, смисао дају једино београдски уметници, сликари и вајари, који су 50-их година 20. века од Скупштине града Београда добили део објекта као атеље.

1987. године – Старо београдско сајмиште је проглашено за КУЛТУРНО ДОБРО ГРАДА БЕОГРАДА (Сл.града Београда 16/87).

1992. године – Скупштина града Београда је усвојила ДУП Споменичког комплекса Старо београдско сајмиште, са циљем да се створе услови за реконструкцију споменичког комплекса Старо београдско сајмиште и за изградњу спомен обележја, као приоритетне акције. Овом акцијом се подстиче ВРАЋАЊЕ ЦЕЛОВИТОГ ИЗГЛЕДА ПРОСТОРА, КАКАВ ЈЕ БИО У МОМЕНТУ ПРЕТВАРАЊА У ЛОГОР и истовремено се пружа могућност да се КОМПЛЕКС ОБНОВИ И У ФУНКЦИЈИ САЈМА УЗОРАКА.

(1938–1941. Numerous young and gifted students gathered around him, like Bogdan Stojkov and Božidar Hranisavljević, though also statics engineers, foreign constructors, horticulture engineers, etc. A part of his work was realization of the constructivist Tower – pavilion. In the same period, several foreign pavilion were completed: Italian, Hungarian, Romanian and Czechoslovak and several private pavilions as well.

The Spring and Autumn fairs changed every year, and 1938, in the other, unoccupied part of the terrain, the construction of German pavilion started. (3000m²), as well as construction works on the Sixth Yugoslav pavilion, according to Aleksandar Sekulić design. Car fairs, concerts, sports events, fashion shows, etc, were taking place there.

On APRIL 6th 1941. Belgrade was bombarded. The Fair became notorious Nazi concentration camp, in the beginning organized only for Jews (almost all killed), and later under the name “Concentration camp Zemun” – for political prisoners from Serbia, Yugoslavia and the whole surroundings. All the pavilions except Spasić, organized as the camp hospital, were destroyed in Allies bombardment in 1944.

Today, the only sense to this devastated and derelict space is given by Belgrade artists, painters and sculptors, using a part of the structure for their ateliers, according to the City Assembly Decision, adopted in the fifties of the 20th century.

1987 – The Old Belgrade Fair was announced CULTURAL HERITAGE OF THE CITY OF BELGRADE (Sl.list grada Beograda 16/87)

1992 – Belgrade City Assembly adopted Detailed urban plan (DUP) of the Memorial complex the Old Belgrade Fairground, aiming to create conditions for the reconstruction of the Memorial complex and for construction of the Memorial, as high priority task. By this action, ESTABLISHING THE INTEGRAL PREVIOUS VISTA OF THE SPACE, AS IT WAS IN THE MOMENT OF TRANSFORMATION IN THE CONCENTRATION CAMP was stimulated, and in the same time offering possibility to RENEW THE COMPLEX IN THE FUCTION OF SAMPLE FAIR.

22. априла 1995. године, поводом Дана сећања на жртве геноцида и прославе 50 година ослобођења од фашизма, постављен је споменик вајара Миодрага Мише Поповића.

Основно полазиште ГП Београда 2021 године је афирмација урбаног континуитета, током којег се градитељско наслеђе поставља као необновиви ресурс и стимуланс развоја.

Поставка изложбе:

Милица Максимовић, дипл.инж.арх

Алекса Бијеловић, дипл.инж.арх

April 22nd 1995, On the occasion of the Memorial Day to the victims of genocide and celebration of 50 years since the liberation from fascism, the monument of the sculptor Miodrag Miša Popović was unveiled.

The basic outset in the Belgrade Master Plan 2021 is affirmation of urban continuity, with construction heritage as a non-renewable source and development incentive.

Exhibition – total design:

Milica Maksimović, eng.arch.

Aleksa Bijelović, eng.arch

СТУДИО МАСТЕР – Архитектонски факултет у Београду – 2007/2008. године
3. семестар дипломских академских студија мастер

РАДИОНИЦА 1

Тема: ИНФО ПАРК/ЦЕНТАР – ТРАНСФЕР ИДЕЈА

Локација: СТАРО САЈМИШТЕ

WORKSHOP 1

Topic: INFO PARK/CENTER – TRANSFER OF IDEAS

Location: OLD FAIRGROUND

STUDIO MASTER– third semester of graduated academic master studies
– Faculty of Architecture, Belgrade–2007/2008

СТУДИО МАСТЕР – Трећи семестар дипломских академских студија мастер
– Архитектонски факултет у Београду –
2007/2008. године

МЕНТОРИ:

Професор по позиву – МУСТАФА МУСИЋ, д-р
Стручни сарадник по позиву – ЕЛА НЕШИЋ, д-р

Студенти:

Дајана Елез
Јелена Јовановић
Лидија Кљаковић
Милош Бјелобрк
Наташа Вукосављевић
Небојша Станошевић

Тема: ИНФО ПАРК/ЦЕНТАР – ТРАНСФЕР ИДЕЈА

Локација: СТАРО САЈМИШТЕ

Тема студија – ИНФО ПАРК/ЦЕНТАР – ТРАНСФЕР ИДЕЈА, проистекла је из нашег става да је мулти-наменски комплекс некадашњег Старог сајмишта из предратног периода представљао неку врсту инфо-центра – полигона размене и преношења разноврсних идеја и достигнућа, између домаћих и иностраних актера, широког спектра области. Иако ова локација садржи више историјских лејера, које свакако на неки начин треба имплементирати у будуће конципирање простора (предратни период – Сајмиште, ратни период – концентрациони логор, послератни период – уметничке колоније), при конципирању теме студија реферисали смо се на фаворизовање идеје напретка везане за предратни период Сајмишта, а такође и првог урбанизованог простора на подручју Новог Београда, сматрајући да је појам трансфера идеја, итекако био присутан у време београдског сајма, а да је најпримеренији овом тренутку и да представља подстицајно полазиште за размишљање на задату тему – транспоновање саме идеје начина преношења информација, па и идеја у садаш-

STUDIO MASTER– third semester of graduated academic master studies
– Faculty of Architecture, Belgrade–2007/2008

MENTORS:

Guest professor – Mustafa Music
Guest expert–associate – Ela Nasic

STUDENTS– PARTICIPANTS ON EXHIBITION:

Lidija Kljakovic
Jelena Jovanovic
Dajana Elez
Natasa Vukosavljevic
Milos Bjelobrk
Nebojsa Stanosevic

Theme : INFO PARK /CENTER – TRANSFER OF IDEAS

Location : OLD FAIRGROUND

Theme of the studies – INFO PARK/CENTER – TRANSFER OF IDEAS, came from our opinion that multi-utilized complex of the old fairground from the pre-war period was representing a sort of an info centre– the polygon of interchange and transfer of ideas and achievements, between domestic and foreign participants, in a wide range of the field. Although this location contains many historical layers, which should be certainly implemented in future space concept (pre-war period– old fairground, war period– concentration camp, after war period– art colonies), in making concept of the studies, we were concentrated on the favoured idea of improvement which is in conjunction with pre-war period of the fairground, and also with the first urbanized space on the area of New Belgrade, believing that the concept of transfer of ideas was especially present in the time of Belgrade fair, and that is not the most appropriate at this moment and that represents the instigated basis for thinking on the given theme– transposition of the way of transmitting the idea itself into information, as well as the idea at the present moment. Essential sym-

њем тренутку. Суштинско обележје данашњег друштва и времена у коме живимо су информације и ова чињеница се одражава на све аспекте живота, па тако и на креативно стваралаштво и самим тим и на архитектуру. Специфична позиција овог места – веза старог градског језгра и урбанизованог Новог Београда, као и „духови места“, кога граде сви ови слојеви историје, чине ову локацију комплексном и отвореном за стручне полемике и подстицајном за нове приступе, у складу са измењеном структуром града и савременим тренутком.

ЗАДАТАК:

Простор Старог сајмишта своједобно је одабран као врста полигона на коме објекти павиљона треба да информишу, али и импресионирају посетиоца информацијама, које поједина нација одабира и презентује посетиоцу. Ова полазна особина представља добар и интригантан заматак нових архитектонских структура, мишљених за ово и будуће време.

Значај информације био је уочен и у прошлости, па и оној далекој, а њен значај „експлодира“ у нашем времену, а нарочито оном које долази. Информатичка ера, коју већ сада живимо, у будућем времену свакако ће хипертрофирати, мењајући своје стратегије, на начин што ће ствари сводити на прецизан одабир битних и сугестивно саопштених информација.

Не постоји нити један разлог, да овај простор у ближој или даљој будућности не задобије особине изузетног инфоцентра, доступног не само грађанима овог града. У оквиру овог инфо-парка, могу се развити или назначити могући садржаји у оквиру појединачних објеката павиљона, њихових значајних доградњи или обједињавајућих структура.

Постојећи павиљони – архитектонско-пластички искази јесу надахнута и изразита саопштења идеја свога времена и говоре о тежњама представљених нација и као такви имају својства ста-темента, прогласа, манифеста...

bol of today's society and the time in which we are living, are the information and this fact mirrored on every aspect of our lives, and also on creative authorship and also on architecture. Specific position of this place– the connection of the old city ground and urbanized New Belgrade, as well as “spirits of place”, which are created by all layers of the history, makes this location complex and open for professional discussions and instigates new approaches, in accordance with the changed structure of the city and present moment.

Assignment:

The area of the old fairground once was chosen as the sort of polygon on which the objects should inform, but also to impress the visitor with information, which one nation selects and presents to the visitor. This starting characteristic represents a good and intricate initiator of new architectural structures, made for present and future periods.

The importance of the information was noticed in the past, the furthers one, and its importance “explodes” in to our present time, and especially in the one that comes. The informatics era, we are living now, in the future will be definitely increased, changing its strategies, in a way it will analyse things as precise selection of the important and suggestively transmitted information.

There is no reason why this space shouldn't get the characteristics of an extraordinary info-centre in the near or far future, available not only to the citizens of this town. Within the scope of this info park, the possible contents in the area of separate pavilions of the object, their significant upgrade or the joined structures can be developed or specified.

Existing pavilions– architectural-plastic implications are the inspiration and expressively proceeding of the ideas of their time and they tell us about the ambitions of the represented nations and have the characteristics of statement, decree, manifesto....

Ово представља изузетно полазиште за креирање потпуно нових просторних структура, али са ипак нечим заједничким у односу на затечено. То заједничко јесте архитектура у функцији трансферисања порука.

Кроз сваку презентацију, односно репрезентацију, примичемо се феномену пропаганде – сугестивног и језгровитог саопштавања одређених уметничких, идеолошких и других идеја и порука.

Садржаји какви су извесно саображени са оваквим местом могу бити мултимедијални центри, уметничке галерије, (прилагођене могућностима излагања савремених уметничких дела – просторне инсталације најразличитијих врста), али и посебни објекти, који се могу „закачити“ за „нуклеус“ неког од павиљона и кроз трансформацију и доградњу бити преображени у музеје, радионице најразличитијих врста, какви су музеј архитектуре, музеј фотографије, музеј филма, музеј музике, коначно и музеј који чува и обрађује значајне уметничке појаве наше средине, попут музеја Авангарди – музеј Медиале, музеј Зенитизма, музеј ГАМП-а...

На терену затичемо архитектонске објекте јасне физиономије, који су били емитери порука на начин саображен времену у коме су настали. Иако такви (ригидни и окамењени), они свакако могу бити изванредно полазиште за креирање архитектонских структура примерених овом и будућем времену, са својствима вибрантних, живих, динамичних структура, које у информатичкој ери, на примерен начин добијају слична својства, али наоружани новим информатичким принципима и новим технологијама.

Иако је ова локација давних дана препозната као подесан простор за овакав садржај, она је то данас и много више, јер представља чвориште и везу старог градског ткива са модерним градским структурама Новог Београда.

Назначена мултикултуралност саопштена кроз градњу павиљона различитих нација и култура, постаје нарочито драгоцену у овом и будућем времену.

Могући правци у размишљању скупљени су под основну тему, која се може интерпретирати на

This presents the great basis for creating the brand new space structures, but with something common with the previous one. This connection is architecture in the function of messages transfer.

Through every presentation, actually representation, we are coming to the phenomenon of the propaganda – suggestive and succinct statements of specific artistic, ideological and other ideas and messages.

The contents, which are certainly brought into conformity with the place like this, can be multi-medial centres, art galleries, (readjusted to the possibilities of exhibiting the contemporary art work – space installations of all kind) , but they can also be separate objects , which can be “tied” to “nucleus” of one of the pavilions and through the transformation and upgrade can be made into museums, all kinds of workshops, such as the museum of architecture, the museum of photography, film museum, music museum and finally the museum which keeps and works with important artistic presentations of our environment like the museum of the Avant-garde – museum of Mediala, museum of Zenitism ,museum of GAMP...

On the field we can see the architectural objects with clear physiognomy, which were the emitters of the messages in a way they were brought into the time they had been created. Although like that (rigid and stoned), they can certainly be the magnificent starting point for creating architectural structures made for the present and future time, with the characteristics of vibrating, alive, dynamic structures, which in informatics era get similar roles in the adequate way, but armed with new informatics principles and new technologies.

Although this location was recognized as an appropriate space for this kind of content long ago, today it is much more, because it represents the conjunction of the old city texture with modern city structures of New Belgrade.

Emphasised multi-culture which can be seen through the building of the pavilions of the different cultures and nations, becomes especially precious in the present and future time.

веома различите начине – од могућности да се објекти врате у првотну форму и придруже им се нови садржаји, до друге крајње могућности – да се они чак и сруше и на њиховом месту реализује потпуно нова структура, са јасним ставом у односу на затечено, при чему је најизвеснија солуција одабир одговарајућег карактера као нуклеуса нове структуре. Кандидатима је дата могућност да у складу са личним виђењем ствари, сензибилитетом и афинитетом, одаберу неку од могућих опција или пак понуде неки потпуно нови концепт.

Циљ наставе јесте креирање изразите архитектонске структуре, на бази анализе и сажимања информација из различитих релевантних области (историја, уметност, филозофија, филм..).

Кандидати ће задатак урбанистичко–архитектонског обликовања обрађивати у складу са изнесеним назнакама и разматрањима, а такође ће обрађивати и конструктивни, материјализацијски, ентеријерски аспект проблема.

Овакав приступ има за циљ да кандидата усмери на свеобухватно истраживање проблема којим се бави, као и да иницира експеримент и стварање архитектонског резултата, који проширује границе искуства.

Изложени радови представљају избор могућих одговора на задату тему. Кандидатима је дата слобода одабира намене и програма, као и креирања целокупног концепта уређења простора и у већини радова дата локација је схваћена као полигон за размену различитих духовних активности (музеји, центри уметности, инфо центри савремене културе...). Предложени концепти интегришу у своје решење малобројне затечене објекте некадашњег Сајмишта, било кроз конкретне предлоге њихове ревитализације, било кроз имплицитну реминесценцију на идеју некадашњег значења комплекса (из разних периода његове историје), а све то обликовано на савремени начин у складу са временом у коме настају.

Мустафа Мусић, дипл.инж.арх.

Ела Нешић, дипл.инж.арх.

Possible tendencies in thinking are part of the main theme, which can be interpreted in very different ways– from the possibility to put the objects back into the original form and join the new contents with them, till the other final possibility– to bring them down and to make a brand new structure on their place, with a clear goal in relation to the previous stage, whereby the most certain solution is the selection of the adequate character as nucleus of a new structure.

Candidates are given a choice to select one of the possible options in their own way or even to offer a completely new concept.

The goal of the lectures is to create an expressive architectural structure, on the basis of the analyses and summing up the information from various relevant areas (history, philosophy, film..).

Candidates will deal with the assignment of the urban –architectural modelling ,in relation with the expressed ideas and concerns, and they will also handle with constructive, materialistic, interior aspect of the problem.

This kind of approach has a goal to direct candidate on the wide research of the problem in which he/she is involved, as to indicate experiment and creation of the architectural result, which spreads the borders of experience.

Exhibited works present the selection of possible answers to the given theme. Candidates are given the freedom to choose the purpose and programme, as well as to create the whole concept of organizing the space and in most works, the given location is understood as a polygon for the exchange of various spiritual activities (museums, art centres, info centres of contemporary culture...). Proposed concepts integrate in their solution, small in number found objects of ex fairground , either through concrete proposals of their revitalisation, or through implicit reminiscence on the idea of the late and previous meaning of the complex (from various periods of its history), and all that modelled in a modern way in accordance with the period in which they appear.

Mustafa Musić, eng. arch., guest professor

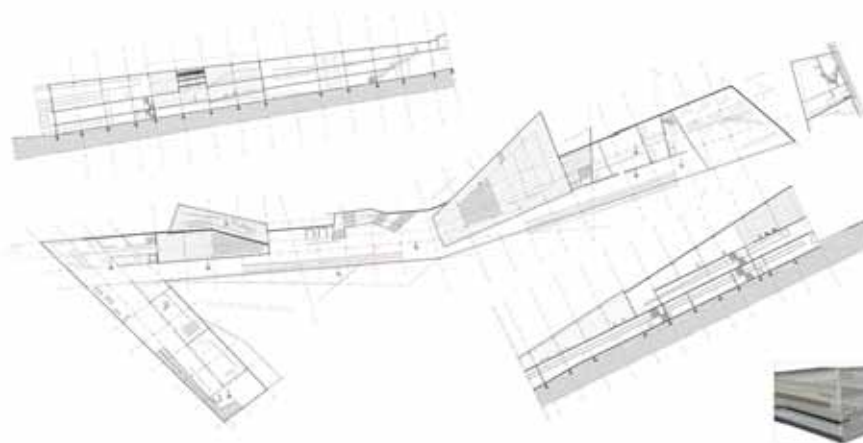
Ela Nešić, eng. arch., guest expert-associate

kuća muzike, staro
sajmište

INFO **ARHITEKTURA**

РАДИОНИЦА 2

Тема: Записи са Старог београдског сајмишта
– уметничке фотографије са терена

Локација: СТАРО САЈМИШТЕ

WORKSHOP 2

Topic: Records from the Old Belgrade Fairground
– art photographs from the spot

Location: OLD FAIRGROUND

РАДИОНИЦА 2 – Студенти са ФПУ
– Класа проф. Бранислава Карановића.

Записи са Старог београдског сајмишта
– уметничке фотографије са терена.

Студенти:

Сања Кнежевић
Јован Марјанов
Марко Голе.

Изложба фотографија у склопу целокупне поставке, галерија Жад, Музеј примењене уметности, Београд.

WORKSHOP 2 – Students from the Faculty of Applied Arts (FPU)

– Class of the professor Branislav Karanović.

Records from the Old Belgrade Fairground

– art photographs from the spot.

Students:

Sanja Knežević
Jovan Marjanov
Marko Gole.

Photo exhibition within the integral setting, gallery Žad, Museum of Applied Arts, Belgrade.

РАДИОНИЦА 3

Тема: “Сећање” на сценографију за представу *Чекајући Годоа*, Мариа Маскарилија у атељеу Миће Поповића, 50-их година XX века.

Локација: Галерија Жад, Музеј примењене уметности, Београд

WORKSHOP 3

Topic: “Recollections” of stage set for the play *Waiting for Godot*, done by Mario Maskareli in Mića Popović atelier in the fifties of the XX century.

Location: Gallery Žad, Museum of Applied Arts, Belgrade

РАДИОНИЦА 3 – Студенти са ФПУ – сценографија. “Сећање” на сценографију за представу Чекајући Годоа, коју је урадио Марио Маскарели у атељеу Миће Поповића, 50-их година XX века, на Старом београдском сајмишту и то је било прво извођење ове представе у Југоисточној Европи. Локација – Галерија Жад, Музеј примењене уметности, Београд

Реализација пројекта:

Студенти пете године сценографије ФПУ у Београду. Ментор: професор Герослав Зарић, стручни сарадници: Тодор Лалицки и Весна Поповић

Студенти:

Андријана Лубина,
Анђела Мијовић,
Јасна Сарамандић,
Јелена Мунда,
Тања Жиропађа,
Мирко Милошевић.

Дрво је симбол представе ЧЕКАЈУЋИ ГОДОА.

Прво извођење било је на Старом београдском сајмишту, које се налази на обали данас загађене реке Саве, пуне пластичног отпада. И читав простор сајмишта је прекривен отпадом. Прављењем дрвета од отпада из реке добићемо бројна значења и указаћемо на небригу за наш животни и културни простор. Добићемо сценографски објекат који може бити изложен током читаве манифестације и бити сценографија за представу. Завршни радови се могу дешавати пред публиком, током трајања манифестације.

WORKSHOP 3 – Students from Faculty of Applied Arts (FPU) – scenography. “Recollections” of stage set for the play Waiting for Godot, done by Mario Maskareli in Mića Popović atelier in the fifties of the XX century, in the Old Belgrade Fairground; the first performance of this play in the South-East Europe. Location – Gallery Žad, Museum of Applied Arts, Belgrade

Project realization:

Fifth year students of scenography Faculty of Applied Arts in Belgrade. Mentor: professor Geroslav Zarić, expert-associates: Todor Lalicki and Vesna Popović

Students:

Andrijana Lubina,
Anđela Mijović,
Jasna Saramandić,
Jelena Munda,
Tanja Žiropađa,
Mirko Milošević.

Tree is the symbol of the play WAITING FOR GODOT.

The first performance was in the Old Belgrade Fairground, situated on the bank of the polluted river Sava, full of plastic waste. The whole space of the Fairground is also covered with garbage. By making the tree from the river waste we will produce numerous meanings and indicate the existing negligence for our living and cultural space. We will obtain scenographic object that might be exhibited during the whole manifestation and used as the stage set for the play. Final works might happen in front of the audience, during manifestation.

Факултет драмских уметности у Београду – 2008. године
Студенти Друге године позоришне и радио режије на ФДУ у Београду

РАДИОНИЦА 4

Тема: Извођење представе *Чекајући Годоа*.

Локација: Галерија Жад, Музеј примењене уметности, Београд

WORKSHOP 4

Topic: Play performance *Waiting for Godot*.

Location: Gallery Žad, Museum of Applied Arts, Belgrade

Second year students in Faculty of Drama Arts in Belgrade – 2008.

РАДИОНИЦА 4 – Студенти Друге године позоришне и радио режије на ФДУ у Београду – Извођење представе Чекајући Годоа

Класа редовног проф. ИВАНЕ ВУЈИЋ и асистента приправника Стевана Бодроже.

Сцена 1:

Режија: Ана Григоровић,

Глумци:

Урош Јанковић - Естрагон,
Владимир Тешовић - Владимир,
Јелена Урошевић - девојка.

Тонац: Давор Дубока

Сцена 2:

Режија: Иван Балетић,

Глумци:

Дејан Николић - Поцо
Вељи Кељменди - Естрагон,
Звонко Митровић - Владимир,
Милан Цвјетиновић - Лики.

Сцена 3:

Режија: Александар Николић,

Глумци:

Ана Баук - Гого,
Андријана Тасић - Диди,
Сара Оклобџија - дечак

Сценографија: Тања Жиропађа,

Продуцент: Викторија Јовановић.

Сцена 4:

Режија: Ана Константиновић,

Глумци:

Лука Табашевић - Естрагон,
Александар Милосављевић - Владимир.

Сцена 5:

Режија: Александар Николић,

Глумци:

Ана Баук - Гого,
Андријана Тасић - Диди,
Сара Оклобџија - дечак

Сценографија: Тања Жиропађа,

Продуцент: Викторија Јовановић.

WORKSHOP 4 – Second year students in Faculty of Drama Arts in Belgrade – Play performance Waiting for Godot

Class of the Full Professor IVANA VUJIĆ and and Teaching Assistant Trainee Stevan Bodroža.

Scene 1:

Director: Ana Grigorić,

Cast :

Uroš Janković - Estragon,
Vladimir Tešović - Vladimir,
Jelena Urošević - devojka.

Sound: Davor Duboka

Scene 2:

Director: Ivan Baletić,

Cast:

Dejan Nikolić - POCO
Velji Keljmendi - Estragon,
Zvonko Mitrović - Vladimir,
Milan Cvjetinović - Liki.

Scene 3:

Director: Aleksandar Nikolić,

Cast:

Ana Bauk - Gogo,
Andrijana Tasić - Didi,
Sara Oklobdžija - dečak

Scenography: Tanja Žiropađa,

Producer: Viktorija Jovanović.

Scene 4:

Director: Ana Konstantinović,

Cast:

Luka Tabashević - Estragon,
Aleksandar Milosavljević - Vladimir.

Scene 5:

Director: Aleksandar Nikolić,

Cast:

Ana Bauk - Gogo,
Andrijana Tasić - Didi,
Sara Oklobdžija - dečak

Scenography: Tanja Žiropađa,

Producer: Viktorija Jovanović.

Редакција за историографију РТС, уредник Бојана Андрић.
Сценарио и режија Маја Сковран – 2006. године

РАДИОНИЦА 5

Тема: Филм СТАРО САЈМИШТЕ.

Локација: Галерија Жад, Музеј примењене уметности, Београд

WORKSHOP 5

Topic: Film OLD FAIRGROUND.

Location: Gallery Žad, Museum of Applied Arts, Belgrade

Made in production of the Department for history RTS, editor Bojana Andrić,
Written and directed by Maja Skovran.

РАДИОНИЦА 5 – Филм СТАРО САЈМИШТЕ урађен у продукцији Редакција за историографију РТС, уредник Бојана Андрић.

Сценарио и режија: Маја Сковран,
камера: Вељко Јевтовић,
звук: Милан Ђорђевић;
графика: Валентина Даниловић,
Снежана Врањковић;
монтажа: Ксенија Савићевић.

Произведено 2006,
Редакција за историографију (09.05.2006).

Током трајања Салона, филм се непрестано емитовао на видео биму.

WORKSHOP 5 – Film OLD FAIRGROUND made in production of the Department for history RTS, editor Bojana Andrić.

Written and directed by Maja Skovran,
camera Veljko Jevtović,
sound Milan Đorđević;
graphics Valentina Danilović,
Snežana Vranjković;
editing Ksenija Savićević.

Production 2006,
History department (09.05.2006).

During Salon, the film continually projected on video beam.

Модератор проф др. Ружица Богданвић, председник ДУБ-а – 2008. године

ОКРУГЛИ СТО

Тема: БУДУЋНОСТ СТАРОГ БЕОГРАДСКОГ
САЈМИШТА

Локација: Галерија Жад, Музеј примењене уметности, Београд

ROUND TABLE ABOUT THE FUTURE OF THE OLD BELGRADE FAIRGROUND

Location: Gallery Žad, Museum of Applied Arts, Belgrade

Moderator prof. Ružica Bogdanović, president of Town Planners Association Belgrade.

У оквиру Салона архитектуре 2008. Урбанистички завод Београда и Друштво урбаниста Београда (ДУБ) су приредили тематску изложбу о Старом београдском сајмишту. Изложба је концептуални наставак рада на изложби која је реализована и постављена, прошле, 2007. године у оквиру манифестације “Дани европске баштине” у главном холу Урбанистичког завода Београда и репрезентовала је културну баштину Београда.

Због саме теме, изложба је имала запажен успех, па је ово наставак промовисања идеје о важности и значају теме, као и упознавања шире јавности о историјату и могућностима које ова локација пружа.

Програмом, који се одвијао током трајања изложбе, осим радионица конципиран је и разговор о могућностима развоја зоне Старог београдског сајмишта. Модератор разговора је била проф.др Ружица Богдановић, а у разговору су учествовали стручњаци различитих профила, који долазе из различитих институција.

Представљен је концепт изложбе, као и реализација радионица током њеног трајања.

Са циљем промовисања идеје међу младима, студенти различитих факултета укључени су у реализацију, то је учињено Програмом радионица у оквиру изложбе, а њихов рад и допринос презентирају се, како на изложби, тако ће и презентација током одвијања радионица бити забележена у публикацији која је припремљена и излази из штампе након затварања изложбе. О значају едукације није потребно посебно говорити, нарочито у време када методолошки приступ концепту одрживог развоја као кључан и важан став препознаје едукацију како актера у процесу рада на доношењу одлука, тако и шире јавности, односно корисника.

Одржане су радионица студената архитектуре, са визијом могућег на овом простору, радионица фотографије, записи са терена која нам предочава стање локације, радионица сценографије, која је представила омаж представи изводеној у атељеу сликара Миће Поповића на Старом сајмисту 1956. а последња радионица – перформанс за затварање изложбе су фрагменти

As a part of the Salon of Architecture 2008. Town Planning Institute of Belgrade and Town Planners Association Belgrade (TPAB) prepared topical exhibition about the Old Belgrade Fairground. The exhibition is conceptual continuation of work on the previous exhibition realized and set up in the 2007 year, within manifestation “European Heritage Days” in the main hall of Town Planning Institute of Belgrade, presenting Belgrade cultural heritage.

The topic contributed to the noticeable success of the exhibition, so these are further steps in promotion of the idea about importance and significance belonging to the Old Belgrade Fairground, as well as in informing of the wider public about history of this site and possibilities it is offering.

Besides several workshops, the part of the exhibition program was the conversation about the development possibilities of the Old Belgrade Fairground area. Moderator of the conversation was professor Ružica Bogdanović, PhD, and the experts of various profiles coming from different institutions took part in the discussion.

The conception of the exhibition, as well as of the accompanying workshops were presented.

Aiming to promote the idea in the young generation, the students of various faculties were included in the realization. It was done with the workshops’ programs within exhibition, and their work and contribution was presented on the exhibition and presentation during workshops will be booked in publication prepared and ready to be issued after the exhibition closing. It is not particularly necessary to speak about education significance, especially in the time when methodological approach to sustainable development conception as a key and important premise recognizes education of the participants in the working, decision making process and wider public, i.e. users as well.

The students of architecture workshops were taken place with a vision of possible in this space, the workshop of photography, field records illustrating the present conditions of the location, scenography workshops, presenting homage to the 1956 play, performed in the painter Mića Popović atel-

поменуте представе “Чекајући Годоа” студента режије и глуме.

Значај Старог сајмишта, како је већ истакнуто у разговору на једној од радионица је вишеслојан, као и његова историја, и може се представити кроз бар три значајна периода. Његов настанак као комплексне целине као једна од тачака у генези развоја града на овом делу новобеоградске стране, са значајним архитектонским дометом ране модерне, затим његова историја стратишта, логора и страдања у II светском рату, његова плератна историја усељавања уметника у импровизоване атеље, као просторе где стварају, раде, неки и живе, и коначно његова текућа фаза деградације и запуштања овог простора препушеног стихисјском развоју и небризи о овом простору.

Теме о којима се разговарало на Округлом столу су биле: питање планске документације, програм садржаја које планом треба предвидети, степен заштите објеката и целине.

Постављено је питање стања планске документације за ово подручје, обзиром на то да је неколико планова који подручје река – приобаље плански разрађују, као што је ревалоризација Савског амфитеатра, програм за подручје Аде Хује, управо завршен конкурс за Градски парк на Новом Београду, а односи се на део дунавског приобаља од хотела Југославије до Старог сајмишта. Директор Урбанистичког завода Београда Антоније Антић је изнео чињеницу да план за ово подручје је урађен 90-тих година прошлог века. Суштина концепта је меморијални комплекс са пратећим садржајима усклађеним/примереним основном меморијалном садржају. Тај план није оспорен, још увек је важећи, али спровођење плана није никада почело.

Без обзира на протекло време, планерски став у односу на ово подручје је непромењен у погледу програма садржаја, очекује се у обликовању нових објеката допринос садашњих генерација и њихово виђење/схватање архитектуре. Архитекта Мустафа Мусић је говорио о артикулацији објеката у данас актуелном архитектонском тренду, као теми коју је у раду са студентима развијао.

ier in the Old Fairground, and the last workshop – performance for the exhibition closing are fragments from the mentioned play “Waiting for Godot”, staged by the students of theatre directing and acting.

As it was emphasized before in one of the workshops, the significance of the Old Fairground is multileveled, as it was its history, and it could be presented within the three relevant periods. Its foundation as a complex entity being one of the moments in development genesis of the City in this part of the New Belgrade side, with significant architectural achievement of the Early Modern, followed by its history as the place of mass executions, concentration camp and sufferings in the Second World War and finally its post-war history of the artists moving in the improvised ateliers, the spaces where they will create, work, some of them live there as well, and finally the current degradation and deterioration of the space left to spontaneous development and overall negligence.

The topics discussed in the round table were: the issue of plan documentation, program of the structures that should be provided for in the plan, protection degree of the structures and the complex.

The question of the state of plan documentation for this area was introduced, having in mind that several plans elaborating the riversides area, such as Revalorization of Sava Amphitheater, Ada Huja Area Program, lately completed open competition for the City Park in New Belgrade, concerning the part of Danube riversides from the “Jugoslavija” hotel to the Old Fairground. The director of the Belgrade Town Planning Institute, Antonije Antić, eng.arch. emphasized the fact that the plan for this site was elaborated in the nineties of the last century. The essence of the conception is the Memorial Complex and the collateral structures adjusted/adequate to the primary memorial purpose. The plan has not been contradicted and is still referent regulation for the area, though its implementation has never started.

Regardless of the past times, planners' attitude concerning this area is still unchanged when program of the structures is in question, and the con-

План из 90-тих година је јасно дефинисао услове заштите зоне и објеката, елаборат је урађен према условима Градског завода за заштиту споменика културе.

Разговор о теми историјски, културолошки значај овог места, питање колективне меморије и комуникације места у данашње време је потврдио програмски концепт ове зоне – као меморијалног комплекса, са садржајима који ће бити и довољно усаглашени и примерени значењу комплекса, али истовремено неће кроз процес ревитализације овај простор учинити неинтереснатим и непосећеним. Доза “мешања” садржаја је неопходна и задржавање атељеа, која у овом простору већ пола века опстају, је препознато као компатибилан садржај. Проф. др. Милена Драгићевић–Шешић, историчар Оливера Пинтарић, декан ФЛУ Слободан Роксандић, архитекта Мустафа Мусић, проф. Дарко Татић ... су елаборирали ову тему.

Можда најзначајнија тема је: Како град препознаје ову тему, шта планира за овај простор? Да ли постоји заинтересованост града да преко својих институција улаже средства за реализацију обнове ове зоне? Сви учесници разговора покушали да формулишу предлог који би реализацију планираног учинио ефикасним. Најконструктивнију идеју изнела је главни архитекта Општине Нови Београд Ивана Миленковић: основати једно тело – институцију или неку специфичну агенцију, која ће бити носилац реализације: од усклађивања планске документације са важећим законодавством и регулативом (од 90-тих је закон о планирању два пута промењен); до прикупљању средстава за реализацију.

ЗАКЉУЧАК ОВОГ РАЗГОВОРА је да треба доставити релевантним институцијама и појединцима ЗАКЉУЧКЕ ОВОГ РАЗГОВОРА као и ИНИЦИЈАТИВУ да се покрене процес рада на овом значајном културном наслеђу Београда.

tribution of the present generations and their view/understanding of architecture is expected. Architect M.Musić was speaking about the articulation of the structures in contemporary architectural trend, as a topic he elaborated during the work with his students.

The nineties plan clearly defined the preservation conditions of the zone and structures, the proposal was elaborated under conditions of Belgrade City Institute for the Protection of Cultural Monuments.

The topic conversation: historic, cultural significance of the place, the question of collective memory and communication of the spot nowadays confirmed program conception of the zone – as the Memorial Complex, with structures adequately adjusted and appropriate to the meaning of the Complex, while in the same time, through process of revitalization, avoiding to make this space unattractive and unvisited. The doze of uses' "mixture" is necessary and keeping of the ateliers, surviving in this space for half a century was perceived as a compatible solution. Professor Milena Dragičević Šešić, PhD, historian Olivera Pintarić, professor Slobodan Rokсандић, Dean of the Faculty of Fine Arts Belgrade, Mustafa Musić, eng.arch., D.Tatić, representative of Serbia Nostra and the son of one of the Old Fair designers, were elaborated the subject matter.

Perhaps the most important topic is: How the City perceives this issue, what does it plan for this space? Is the City interested that through its institutions invest in realization of the area reconstruction? All the participants in the conversation tried to formulate suggestions making realization of the plan more efficient. The most constructive idea was formulated by the main architect of Novi Beograd municipality Ivana Milenković: to found a body – an institution or an agency to be the managing body of realization: from plan documentation adjustment to actual legislation and regulations /from nineties the Law on Planning was twice changed/; to collection of the investment funds for implementation.

The conclusion of the conversation was that all the statements of the session, as well as the initiatives concerning the start of the working process on this significant cultural heritage of Belgrade, should be conveyed to relevant institutions and individuals.

ЗАКЉУЧЦИ:

- да је зона Старог београдског сајмишта од не-процењивог значаја за историју Београда; у смислу третирања наслеђа као 'необновљивог ресурса' потребно је хитно приступити ревитализацији и заштити овог подручја;
- да је потребно ускладити план из 90-тих са важећим законодавним оквиром планирања;
- да програм садржаја ове зоне може бити искључиво меморијални музеј са усклађеним компатибилним садржајима околних објеката;
- да је неопходно основати тело које ће руководити изработом и реализацијом овог пројекта.

Белешку припремила Ружица Богдановић

CONCLUSIONS:

- that the Old Belgrade Fairground zone is pricelessly significant for the history of Belgrade; in the sense of heritage understanding as 'non-renewable resource' and that it is necessary to urgently begin with revitalization and preservation of this area;
- that it is necessary to adjust the nineties plan to nowadays legislative framework for urban planning;
- that the structures program of this zone can exclusively be the Memorial Museum with adjusted compatible uses of the surrounding structures;
- that it is necessary to found a steering body for elaboration and realization of this project.

The memo prepared by Ružica Bogdanović

Урбанистички завод
Београда